

УДК 342.9:351:340.12

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.53>

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ОСОБЛИВИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ ЯК ФАКТОРІВ МОДИФІКАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Юрченко В.В.,

кандидат юридичних наук,
приватний нотаріус, м. Київ
ORCID: 0009-0004-4980-4859

Юрченко В.В. Поняття та ознаки особливих адміністративно-правових режимів як факторів модифікації інструментального забезпечення публічного адміністрування.

Вказується, сучасний етап розвитку адміністративного права України характеризується функціонуванням публічної адміністрації в умовах повномасштабної збройної агресії та дії правового режиму воєнного стану, що зумовлює істотну трансформацію механізмів публічного адміністрування. У статті на підставі доктринальних та нормативних джерел автором визначено поняття та окреслено ознаки особливих адміністративно-правових режимів як факторів модифікації інструментального забезпечення публічного адміністрування. Підкреслено, що актуальність порушеної проблеми посилюється тим, що в умовах воєнного стану відбувається якісна зміна характеру адміністративно-правового впливу, що опосередковується посиленням імперативного методу правового регулювання, розширенням дискреційних повноважень суб'єктів публічної адміністрації, зміною співвідношення між адміністративними актами, актами-діями та адміністративними договорами. Водночас у науковій доктрині проблематика особливих адміністративно-правових режимів і надалі розглядається переважно крізь призму їх нормативного закріплення або переліку заходів, без належного аналізу їх впливу на інструментальне забезпечення публічного адміністрування.

Обґрунтовано, що ознаками таких адміністративно-правових режимів є: нормативно визначений характер; запровадження особливого правового режиму на підставі чітко визначених законом умов; тимчасовий характер дії особливого правового режиму; територіальна визначеність дії особливого правового режиму; зміна обсягу повноважень суб'єктів публічної влади; допустимість тимчасового обмеження прав і свобод людини і громадянина; спеціальний порядок введення та припинення дії режиму.

Доведено, що особливий правовий режим – це встановлений Конституцією України та спеціальним законом тимчасовий порядок правового регулювання, що вводиться на всій території України або в окремих її місцевостях у разі виникнення чи загрози виникнення обставин, які становлять небезпеку для основоположних публічних інтересів, і передбачає надання суб'єктам публічної влади додаткових повноважень, а також допустимість тимчасового обмеження прав і свобод людини і громадянина з метою усунення таких обставин, забезпечення безпеки та відновлення належного конституційного правопорядку.

Ключові слова: адміністративне право; адміністративно-правовий режим; воєнний стан; інструменти; надзвичайний стан; особливий порядок; правове регулювання; правовий режим; правові засоби; публічне адміністрування.

Yurchenko V.V. The concept and features of special administrative and legal regimes as factors in the modification of the instrumental framework of public administration.

It is indicated that the current stage of development of administrative law in Ukraine is characterized by the functioning of public administration in conditions of full-scale armed aggression and the operation of the legal regime of martial law, which entails a significant transformation of public administration mechanisms. Based on doctrinal and normative sources, the article defines the concept and outlines the features of special administrative and legal regimes as factors modifying the instrumental framework of public administration. It is emphasized that the relevance of the issue under consideration is heightened by the fact that, under conditions of martial law, there is a qualitative transformation in the nature of administrative and legal influence, manifested through the strengthening of the imperative method of legal regulation, the expansion of discretionary powers of public administration entities, and changes in the correlation between administrative acts, acts-actions, and administrative contracts. At the same time, in legal doctrine the problem of special administrative and legal regimes continues to be addressed

predominantly through the prism of their normative consolidation or the enumeration of measures, without adequate analysis of their impact on the instrumental framework of public administration.

It is substantiated that the features of such administrative and legal regimes include: a normatively defined character; the introduction of a special legal regime on the basis of conditions clearly specified by law; the temporary nature of the special legal regime; territorial determination of its operation; changes in the scope of powers of public authorities; the permissibility of temporary restrictions on human and civil rights and freedoms; and a special procedure for the introduction and termination of the regime.

It is proven that a special legal regime is a temporary order of legal regulation established by the Constitution of Ukraine and a special law, introduced throughout the entire territory of Ukraine or in certain localities in the event of the emergence or threat of circumstances that pose a danger to fundamental public interests. Such a regime provides for the granting of additional powers to public authorities, as well as the permissibility of temporary restrictions on human and civil rights and freedoms, with the aim of eliminating such circumstances, ensuring security, and restoring the proper constitutional legal order.

Key words: administrative law; administrative and legal regime; martial law; instruments; state of emergency; special order; legal regulation; legal regime; legal means; public administration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап розвитку адміністративного права України характеризується функціонуванням публічної адміністрації в умовах повномасштабної збройної агресії та дії правового режиму воєнного стану, що зумовлює істотну трансформацію механізмів публічного адміністрування. У таких обставинах особливі адміністративно-правові режими набувають не тимчасового чи виняткового, а фактично системоутворюючого значення, визначаючи порядок реалізації публічно-владних повноважень, межі втручання держави у сферу прав і свобод людини та характер застосування адміністративно-правових інструментів. Водночас у науковій доктрині проблематика особливих адміністративно-правових режимів і надалі розглядається переважно крізь призму їх нормативного закріплення або переліку заходів, без належного аналізу їх впливу на інструментальне забезпечення публічного адміністрування.

Актуальність порушеної проблеми посилюється тим, що в умовах воєнного стану відбувається якісна зміна характеру адміністративно-правового впливу, що опосередковується посиленням імперативного методу правового регулювання, розширенням дискреційних повноважень суб'єктів публічної адміністрації, зміною співвідношення між адміністративними актами, актами-діями та адміністративними договорами. У свою чергу, практичний вимір цієї проблеми полягає в тому, що органи публічної влади змушені діяти в ситуації підвищеної правової невизначеності, поєднуючи вимоги оперативності управлінських рішень із необхідністю дотримання принципів законності, пропорційності та підконтрольності. У зв'язку з цим наукове дослідження поняття та ознак особливих адміністративно-правових режимів як факторів модифікації інструментального забезпечення публічного адміністрування є важливим завданням сучасної адміністративно-правової науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Проблематика адміністративно-правових режимів та окремих їх різновидів посідає вагомe місце в науковому дискурсі українських адміністративістів. Значний внесок у її розроблення внесли В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, А.В. Баб'як, В.В. Белєвцева, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, В.О. Голуб, Д.А. Власенко, Ю.В. Дем'янчук, В.М. Завгородня, В.В. Зуй, С.В. Ківалов, Н.В. Коваленко, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, М.В. Корнієнко, А.Т. Комзюк, В.В. Конопльов, О.О. Крестьянінов, С.О. Кузнiченко, С.О. Магда, О.В. Маковська, Т.П. Мінка, В.Я. Настюк, В.В. Новіков, П.С. Пацурківський, С.В. Петков, О.М. Пилип'юк, В.М. Плiшкін, С.К. Поповчук, А.С. Славко, Д.Б. Ступак, М.М. Тищенко, І.Я. Хитра, В.В. Юр'єв та інші вчені, чиї праці заклали методологічне підґрунтя для сучасного розуміння цього інституту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї публікації є визначення поняття та окреслення ознак особливих адміністративно-правових режимів як факторів модифікації інструментального забезпечення публічного адміністрування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення доктринальних підходів до класифікації адміністративно-правових режимів дозволяє виокремити стійку тенденцію до мультикритеріальності таких побудов. У наукових моделях вказані правові режими, як правило, групуються з урахуванням ступеня впливу на правовий статус і обсяг правосуб'єктності (звичайні / надзвичайні; пільгові / обмежувальні), просторово-часових параметрів їх дії, а також предметно-функціональної спрямованості. Очевидно, що такий підхід засвідчує прагнення дослідників охопити адміністративно-правовий режим як складне, багатовимірне явище, що не зводиться ані до сукупності норм, ані

до окремого управлінського інструменту, а проявляється через специфічний порядок правового регулювання у публічно-правовій сфері.

Водночас у всіх без винятку доктринальних класифікаціях чітко простежується виокремлення особливої групи адміністративно-правових режимів, запровадження яких пов'язується з наявністю надзвичайних, екстраординарних або особливих обставин. Як слушно зазначає у цій площині дискусії В.О. Голуб: «...у юридичній літературі до адміністративно-правових режимів, як заходів реагування на існуючі та потенційні загрози, можуть застосовуватись різні назви: «спеціальні адміністративно-правові режими», «особливі адміністративно-правові режими», «виключні адміністративно-правові режими», «екстраординарні адміністративно-правові режими», «спеціальні правові режими публічного права», «спеціальні публічно-правові режими», «надзвичайні адміністративно-правові режими». Різноманітність підходів пояснюється «прив'язуванням» найменування поняття до розуміння умов застосування (введення) правового режиму. Одні дослідники пов'язують їх з «особливими умовами», інші – з «надзвичайними ситуаціями», треті – з «екстраординарними обставинами» тощо. Однак усі вони, зазвичай, сходяться в одному: їхнє застосування (введення) передбачає використання у встановленому законом порядку певних правових обмежень поведінки та діяльності суб'єктів правовідносин, з метою усунення тих обставин, що стали підставою для їхнього застосування (введення)» [1, с. 26-27].

Погоджуючись в цілому із вказаним твердженням, додамо, що відсутність єдності серед вчених у найменуванні адміністративно-правових режимів, що запроваджуються у зв'язку з реагуванням на загрози публічним інтересам, потребує не стільки додаткової фіксації наявних підходів, скільки їх концептуального осмислення, оскільки за відсутності усталеного термінологічного стандарту в доктрині вирішального значення набуває питання обґрунтованості вибору конкретного терміну, який використовується для позначення відповідної групи режимів.

У цьому контексті, на наше переконання, принципово важливим є те, що різні прикметникові характеристики адміністративно-правових режимів не є нейтральними з точки зору змісту. Кожне з них фіксує певний аспект правової реальності: умови запровадження режиму, ступінь відхилення від загального правового порядку, інтенсивність публічно-владного впливу або характер обмежень прав і свобод. Відтак, цілком логічно, що вибір такого терміна не зводиться до питання стилістики чи авторської традиції, а має безпосереднє методологічне значення, оскільки визначає, так би мовити, кут зору на юридичну природу відповідних режимів.

З огляду на це доцільним є звернення не лише до доктринальних інтерпретацій, а й до загальнономовного значення прикметників, що використовуються для характеристики таких режимів. Саме у цьому аспекті виникає потреба послідовно зіставити зміст таких прикметників, як «надзвичайний», «екстраординарний», «виключний», «спеціальний» та «особливий», з'ясувавши, який із них найбільш адекватно відображає адміністративно-правову сутність відповідних режимів як особливого порядку правового регулювання.

Так, слово «екстраординарний» тлумачиться як – відмінний від звичайного; винятковий, незвичайний [2, с. 342]. З наведеного тлумачення вбачається, що семантичне навантаження цього прикметника зосереджується передусім на фіксації відхилення від звичного стану речей, наголосуючи на незвичайності або винятковості відповідного явища. Водночас таке значення має радше загальнооціночний характер і не містить вказівки на юридичну природу цього відхилення, способи його нормативного оформлення чи правові наслідки для суб'єктів правовідносин.

У площині адміністративно-правового регулювання використання терміна «екстраординарний» не дозволяє чітко відмежувати правовий режим як структурований порядок правового впливу, що ґрунтується на визначеному законом поєднанні правових засобів, від будь-яких інших нетипових або нестандартних управлінських ситуацій. Фактично такий прикметник лише констатує незвичність умов, але не розкриває їхнього нормативного наповнення та не акцентує на режимному характері правового регулювання. Саме тому застосування поняття «екстраординарний» для узагальненого позначення цієї групи адміністративно-правових режимів видається недостатньо точним і методологічно вразливим, оскільки воно не фіксує ключових ознак правового режиму як особливої форми організації адміністративно-правового впливу.

Логічним продовженням цього аналізу є звернення до прикметника «надзвичайний», який значно частіше використовується як у доктрині, так і в нормативних текстах для характеристики режимів, пов'язаних із реагуванням на загрози публічним інтересам.

Надзвичайний – за своїм змістом це: 1) дуже сильний ступенем свого виявлення та не схожий на інші; винятковий; 2) не такий, як звичайно, як завжди, чимось відмінний; особливий; 3) який рідко зустрічається, викликає почуття захоплення; незвичайний, чудовий; 4) який має особливе значення, заслуговує на виняткову увагу; 5) непередбачений, викликаний певною необхідністю, спеціально призначений для чого-небудь; екстрений, позачерговий [3, с. 66].

На нашу думку, зміст наведеного тлумачення свідчить, що прикметник «надзвичайний» акцентує увагу насамперед на інтенсивності, винятковості та непередбачуваності обставин, за яких виникає відповідне явище. Тому цілком логічно, що у мовному сенсі цей термін справді здатний охопити правові режими, що вводяться в умовах різкого загострення суспільно небезпечних процесів, зокрема у зв'язку зі збройною агресією чи масштабними кризами. Однак у контексті адміністративно-правового регулювання його використання як узагальнюючої категорії для всієї групи таких режимів є, у нашому баченні, досить проблематичним. Це зумовлено тим, що чинне законодавство України вже містить самостійний і чітко визначений правовий інститут надзвичайного стану, який має власні підстави введення, процедуру, правові наслідки та межі обмеження прав і свобод. За таких умов застосування терміна «надзвичайний» для позначення більш широкої групи адміністративно-правових режимів неминуче призводить до термінологічного ототожнення, а іноді й до змішування загальної наукової категорії з конкретним законодавчо закріпленим режимом, що не є методологічно коректним.

У цьому зв'язку доцільно звернутися до аналізу прикметника «спеціальний», який також доволі активно використовується в юридичній доктрині для позначення адміністративно-правових режимів, пов'язаних із відхиленням від загального порядку правового регулювання. Слово «спеціальний» тлумачиться як: 1) призначений виключно для кого-, чого-небудь; який має особливе призначення; 2) який чимось вирізняється з-поміж інших; не такий, як інші; особливий; 3) який відзначається більшою, ніж звичайно, мірою свого вияву; 4) який стосується окремої галузі науки, техніки, мистецтва і т. ін.; призначений для спеціалістів у цій галузі [2, с. 1364].

Інакше кажучи, у загальномовному значенні прикметник «спеціальний» акцентує передусім на цільовій спрямованості, функціональній відокремленості та призначеності для конкретного кола осіб, об'єктів або видів діяльності. Саме ця семантика зумовлює його широке використання в адміністративному праві для характеристики спеціальних процедур, спеціальних повноважень, спеціальних правових статусів тощо.

Проте, слід зауважити, що у контексті адміністративно-правових режимів така термінологія має певні обмеження. По-перше, прикметник «спеціальний» у праві традиційно використовується для позначення відокремленості за предметом або функцією, а не для фіксації якісної зміни порядку правового регулювання, що супроводжується можливістю тимчасового обмеження прав і свобод або істотним перерозподілом владних повноважень. По-друге, прикметник «спеціальний» не несе у собі експліцитної вказівки на наявність загроз публічним інтересам чи кризовий характер умов, за яких запроваджується відповідний режим, що є концептуально значущим саме для аналізованої групи адміністративно-правових режимів. За таких умов, як нам видається, використання прикметника «спеціальний» для позначення окремої, концептуально самостійної групи адміністративно-правових режимів не забезпечує належної термінологічної визначеності та не дозволяє чітко відмежувати ці режими від інших форм правового регулювання.

Саме це зумовлює необхідність звернення до інших прикметникових характеристик, зокрема до терміна «виключний», який на перший погляд також може видаватися придатним для опису режимів, що виходять за межі загального адміністративно-правового порядку. Виключний, тобто такий, який становить виняток серед загальних правил; винятковий; надзвичайний у якомусь відношенні; який поширюється тільки на кого-, що-небудь; єдиний [4, с. 409].

Наведене тлумачення дозволяє констатувати, що прикметник «виключний» акцентує увагу насамперед на виведенні певного явища за межі загального правила або на унікальності сфери його застосування. Такий смисловий акцент є релевантним для характеристики окремих адміністративно-правових режимів, однак не є універсальним для всієї групи режимів, запроваджуваних у зв'язку з загрозами публічним інтересам. Адже далеко не всі з них мають характер винятку із загального правового порядку – у багатьох випадках ідеться про тимчасову трансформацію цього порядку, а не про його повне виключення.

Крім того, використання прикметника «виключний» у даному контексті створює додаткові термінологічні ризики, зумовлені його вже усталеним нормативним значенням у чинному законодавстві. Так, Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України» оперує категорією «виключна» для позначення чітко окресленого просторово-об'єктного адміністративно-правового режиму, що є самостійним різновидом адміністративно-правового регулювання. За таких умов застосування терміна «виключний» для узагальненого позначення всієї групи режимів кризового чи загрозового характеру неминуче призводило б до семантичного нашарування та термінологічної невизначеності.

Отже, на наше переконання, прикметник «виключний», хоча й може коректно характеризувати окремі адміністративно-правові режими, не відображає їх спільної адміністративно-правової природи та не дозволяє чітко відмежувати ці режими від інших різновидів спеціалізованого правового

регулювання. Саме тому його використання як базового узагальнюючого терміна у межах даного дослідження видається методологічно недоцільним.

На цьому тлі найбільш обґрунтованим, у нашому баченні, видається звернення до прикметника «особливий», який у доктрині та законодавстві використовується для характеристики адміністративно-правових режимів, що запроваджуються у зв'язку з загрозами публічним інтересам, державі, суспільству.

Слово «особливий» в тлумачних словниках української мови інтерпретується як: 1. Який чимось виділяється серед інших, не такий, як інші, не схожий на інші; незвичайний, винятковий. 2. Характерний лише для певного предмета, явища, певної особи і т. ін.; своєрідний, специфічний. 3. Який відзначається більшою, ніж звичайно, мірою свого вияву. 4. Який має спеціальне завдання, призначення [3, с. 779]. Отже, семантично прикметник «особливий» фіксує не винятковість як таку, а відмінність за способом організації, інтенсивністю та спрямованістю правового регулювання, що повністю відповідає адміністративно-правовій природі режиму як особливого порядку адміністративно-правового впливу.

Покажемо у цьому контексті дискусії є те, що саме цей прикметник обраний законодавцем для легального визначення такого роду правових режимів. Так, стаття 1 Закону України від 16 березня 2000 року «Про надзвичайний стан» визначає надзвичайний стан як особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Аналогічний підхід закріплено й у статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», де воєнний стан також визначається як особливий правовий режим, що вводитьися в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Принагідно зауважимо, що законодавець свідомо уникає використання прикметників «екстраординарний», «виключний» чи «спеціальний» у легальних дефініціях цих режимів. Натомість застосування саме терміна «особливий» дозволяє одночасно підкреслити по-перше, відмінність відповідного режиму від загального адміністративно-правового порядку, а по-друге – його інституційну вбудованість у систему публічного права на тимчасовий основі.

Отже, на наше переконання, прикметник «особливий» є найбільш адекватним для позначення адміністративно-правових режимів, запроваджуваних у зв'язку з загрозами публічним інтересам, оскільки він не абсолютизує винятковість, не створює термінологічних колізій із чинним законодавством та найповніше відображає сутність правового режиму як особливого порядку правового регулювання, що функціонує в межах адміністративного права.

Варто підкреслити, що такий результат аналізу співвідношення вищенаведених суміжних прикметників узгоджується із окремими найбільш поширеними з цього приводу підходами в правовій доктрині. Так, О.В. Петришин, О.М. Буханевич та А.М. Мерник вказують, що особливий правовий режим – це визначений надзвичайними обставинами порядок функціонування суб'єктів права, спрямований на регулювання суспільних відносин у державі або в її окремій адміністративно-територіальній одиниці шляхом застосування специфічних методів і засобів, передбачених правовими нормами [7, с. 76]. У свою чергу, Н.В. Коваленко у цій площині відзначає, що конструкція особливого адміністративно-правового режиму є адекватною формою стану суспільних відносин в екстремальних ситуаціях, що дає змогу застосовувати суб'єктам публічного управління надзвичайні засоби правового регулювання й водночас зобов'язує гарантувати відповідність указаних засобів конституційним вимогам щодо правового статусу особи [8, с. 331].

А.С. Дем'янченко цілком слушно пропонує розглядати категорію «особливий правовий режим» в окремих значеннях, що звертають увагу на його фундаментальні ознаки:

1) особливий правовий режим – це стан організації суспільства в кризові періоди, коли суспільні відносини регулюються з використанням комплексу виняткових правових засобів;

2) особливий правовий режим – це протилежність свавілля та беззаконню, що пропонує правовий механізм тимчасового обмеження прав і свобод людини й громадянина за умови настання екстраординарних станів (війна, надзвичайні обставини тощо);

3) особливий правовий режим – це система універсальних інструментів: норм, методів, принципів та гарантій, за допомогою яких регулюються відносини між конкретною людиною, спільнотою та органами влади в кризові періоди;

4) особливий правовий режим – це процес здійснення державного управління, що передбачає використання надзвичайних повноважень владними інституціями з метою відвернення виняткової загрози або подолання її наслідків для звичайного конституційного правопорядку з використанням специфічних забороняючих, зобов'язуючих, уповноважуючих (дозволяючих) та установчих норм, що сприймаються та легітимізуються суспільством;

5) особливий правовий режим – це динамічне явище, що відображає підхід до побудови взаємовідносин довіри між людиною та державою в періоди небезпеки звичайному суспільному режиму, за якого керівними залишаються основоположні цінності: свободи, рівності, справедливості та гуманізму [9, с. 58].

Висновки. Отже, завершуючи проведене на підставі аналізу доктринальних та нормативних джерел дослідження проблематики особливих адміністративно-правових режимів як фактору модифікації інструментального забезпечення публічного адміністрування, слід резюмувати, що ознаками таких адміністративно-правових режимів є:

1. Нормативно визначений характер. Особливий правовий режим є юридично закріпленим порядком правового регулювання, який встановлюється виключно на підставі Конституції України та спеціального закону. Його існування не може ґрунтуватися на підзаконних актах або управлінській доцільності, а має чітку законодавчу основу, що забезпечує формальну визначеність та передбачуваність правового регулювання.

2. Запровадження особливого правового режиму на підставі чітко визначених законом умов. Запровадження особливого правового режиму зумовлюється виникненням або реальною загрозою виникнення обставин, що створюють небезпеку для основоположних публічних інтересів держави та суспільства, зокрема для державної незалежності, територіальної цілісності, конституційного ладу, безпеки населення. Саме наявність таких обставин є юридичним фактом, з яким закон пов'язує можливість введення режиму.

3. Тимчасовий характер дії особливого правового режиму. Особливий правовий режим запроваджується на визначений строк або до усунення обставин, що стали підставою для його введення. Тимчасовість є його іманентною ознакою та відрізняє особливий правовий режим від загального адміністративно-правового порядку, який діє постійно.

4. Територіальна визначеність дії особливого правового режиму. Дія особливого правового режиму поширюється на всю територію України або на окремі її місцевості, що прямо визначається у відповідному акті про його введення. Така ознака забезпечує диференційований підхід до правового регулювання залежно від масштабу та характеру загрози.

5. Зміна обсягу повноважень суб'єктів публічної влади. В умовах особливого правового режиму законом передбачається надання органам державної влади, органам місцевого самоврядування, а у визначених випадках – військовому командуванню та військовим адміністраціям додаткових повноважень, необхідних для реагування на загрозу та забезпечення публічної безпеки.

6. Допустимість тимчасового обмеження прав і свобод людини і громадянина. Особливий правовий режим передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, у межах і в порядку, прямо встановлених законом, із обов'язковим зазначенням строку дії таких обмежень.

7. Спеціальний порядок введення та припинення дії режиму. Введення та припинення дії особливого правового режиму здійснюється за спеціальною процедурою, визначеною Конституцією України та відповідним законом, що передбачає участь вищих органів державної влади та забезпечує демократичну легітимацію такого рішення.

Таким чином, особливий правовий режим – це встановлений Конституцією України та спеціальним законом тимчасовий порядок правового регулювання, що вводиться на всій території України або в окремих її місцевостях у разі виникнення чи загрози виникнення обставин, які становлять небезпеку для основоположних публічних інтересів, і передбачає надання суб'єктам публічної влади додаткових повноважень, а також допустимість тимчасового обмеження прав і свобод людини і

громадянина з метою усунення таких обставин, забезпечення безпеки та відновлення належного конституційного правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голуб В.О. Становлення та розвиток інституту адміністративно-правового режиму воєнного стану: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 248 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голова ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2001. 1440 с.
3. Словник української мови [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні]; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ: Наукова думка 1974. Т. 5. 850 с.
4. Словник української мови: [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні]; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Т. 1. 1970. 799 с.
5. Про надзвичайний стан: Закон України від 16 березня 2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Bukhanevych O., Mernyk A., Petryshyn O. Approaches to understanding the category «special legal regimes». *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. No. 28 (1). P. 71–78. URL: https://www.researchgate.net/publication/352304352_Approaches_to_understanding_the_category_special_legal_regimes. DOI:10.37635/jnalsu.28(1).2021.71-78.
8. Коваленко Н.В. Адміністративно-правові режими: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 529 с.
9. Дем'янченко А.С. Право на доступ до державної служби в періоди запровадження особливих правових режимів: дис. ... докт. філософ. у галузі права: 081. Київ, 2025. 244 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 5.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026

© Юрченко В.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0